

بررسی پدیدارشناسی تفسیری

علی اکبر اتحادی نیا^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

محمد اتحادی نیا

کارشناس ارشد صنایع دستی و مدرس دانشگاه فرهنگیان یزد، یزد، ایران

چکیده

پدیدارشناسی هم به عنوان یک فلسفه پژوهشی و هم به عنوان یک روش پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرد. تجارب افراد متفاوت است اما یک سری وجه اشتراکاتی میان آن‌ها وجود دارد. با روش پدیدارشناسی تفسیری می‌توان این تجربیات را توصیف و تفسیر کرد. پدیدارشناسی وجودی هایدگر یک فلسفه پژوهش و یک کلان روش است که رویکرد پدیدارشناسی را بر اساس مکتب اصالت وجود به شرح و تفسیر می‌پردازد. زمان و وجود در اندیشه هایدگر نقشی اساسی در دیدگاه پدیدارشناسانه او ایفا می‌کند. مارتین هایدگر شاگرد ادموند هوسرل و یکی از بزرگ‌ترین فیلسوفانی است که اندیشه‌های او در زمینه پدیدارشناسی نیز بسیار تأثیرگذار است. فلسفه فکری او بر وجودشناسی و هستی‌گرایی استوار است. نمی‌توان از نقش و تأثیرات او در فلسفه معاصر غافل شد. در این مطالعه تمرکز بر دیدگاه‌های هایدگر در حوزه پدیدارشناسی تفسیری به عنوان یک روش پژوهشی است. در این پژوهش بر آنیم که روش پدیدارشناسی تفسیری در پاسخ به پرسش‌های پژوهشگران مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: پدیدارشناسی تفسیری، پدیدارشناسی هایدگر، پدیدارشناسی هرمنوتیکی، پدیدارشناسی وجودی

مقدمه

روش پدیدارشناسی

پدیدارشناسی^۱ مطالعه فلسفی ساختارهای تجربه زیسته و آگاهی پیرامون پدیده مورد مطالعه از دیدگاه افراد دست اول است. این روش با مطالعات ادومند هوسرل^۲ در حوزه فلسفه معرفی شد. با گسترش این روش کاربردهای غیرفلسفی نیز پیدا کرده است و به عنوان یک روش تحقیق کیفی نیز استفاده می شود (حبیبی و جلال نیا، ۱۴۰۱). اکنون دو رویکرد اصلی به روش پدیدارشناختی وجود دارد (همان):

- پدیدارشناسی متعالی (هوسرل)
- پدیدارشناسی وجودی (هایدگر)

تعریف پدیدارشناسی تفسیری

روشی است که با استفاده از آن می توان دریافت مشارکت کنندگان دنیای خود را چگونه درک کرده و تجارب خاص برای آن ها چه معنایی دارد (رایت، ۲۰۱۹ به نقل از شکری، رشیدی پور و شریفی، ۱۳۹۹). پدیدارشناسی تفسیری رویکردی سیستماتیک برای مطالعه و تفسیر یک پدیده ارائه می کند و اجازه می دهد؛ پدیده مورد نظر با یک دید تفسیری، تحلیل و کشف شود تا محقق در طی فرایند تفسیر، به درک عمیق تری از تجربیات زیسته دست یابد (Van Manen, 2016).

تمرکز پدیدارشناسی تفسیری بر کاوش تجربه زیسته است و مهم تلقی می شود که واقعیت های افراد تحت تأثیر دنیایی است که در آن زندگی می کنند و محقق باید بداند که تجربیات با زمینه های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مرتبط هستند (Flood, 2010).

هدف پدیدارشناسی تفسیری

هدف پدیدارشناسی تفسیری، توصیف و تفسیر تجربیات است (Tuohy, Cooney, Dowling, Murphy & Sixsmith, 2013). هدف پژوهشگر از پدیدارشناسی تفسیری، کسب درک درستی از موقعیت های پیچیده است (Cohen, Manion, & Morrison, 2000). پدیدارشناسی در حالت کلی به دنبال کشف و تحلیل نقش آگاهی و تجربه از طرف محقق است (سعیدی رضوانی و غلامی، ۱۴۰۰).

پدیدارشناسی وجودی هایدگر

پدیدارشناسی هایدگر گاهی با عنوان «پدیدارشناسی هرمنوتیک» نامیده می شود؛ چرا که او پدیدارشناسی را روشی تفسیرگرایانه و هرمنوتیکی می داند (حبیبی و جلال نیا، ۱۴۰۱). روش هرمنوتیک در فلسفه هایدگر عبارت است از دانش دستیابی به مفهوم و معنای واقعی مسئله مورد مطالعه و مورد تفسیر که شامل همه علوم انسانی می شود (همان).

¹ Phenomenology

² Edmund Husserl

یافته‌ها

پدیدارشناسی تفسیری که اغلب به عنوان هرمنوتیک از آن یاد می‌شود، تحت تأثیر پارادایم تفسیری است (Dowling, 2004). محور اصلی پدیدارشناسی تفسیری، درک و تفسیر تجربیات شرکت کنندگان است. پدیدارشناسی تفسیری تأثیرات بسیاری دارد، به عنوان مثال؛ گادامر، هابرماس، ریکور و به ویژه هایدگر (McCance & Mcilpatrick, 2008).

نمون مقالات پدیدارشناسی تفسیری

در ادامه با چند نمونه مقالات پدیدارشناسی تفسیری در جدول ۱ آشنا خواهیم شد.

جدول ۱. نمونه مقالات پدیدارشناسی تفسیری

محقق	سال	موضوع	نتیجه تحقیق
امیدی گرگری، جتی و ایمان زاده	۱۴۰۱	بازنمایی تجربه خودمراقبتی در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه مطالعه‌ای به روش پدیدار شناختی	علی‌رغم وجود آموزه‌های دینی جامع در باب خودمراقبتی، ادراک دانش‌آموزان از خودمراقبتی چندان کامل نبوده و می‌توان با اتخاذ رویکردهای آموزشی مناسب در ارتقای خودمراقبتی دانش‌آموزان، گام‌های خوبی را برداشت.
عباس زاده و نوروزی	۱۴۰۰	فهم تجربه زیسته پدران دارای فرزند کم توان ذهنی: یک مطالعه پدیدارشناسی تفسیری	نتایج منجر به شناسایی یک مقوله مرکزی با عنوان بار پدر دارای فرزند کم توان ذهنی و سه مضمون اصلی بار معطوف به فرد، بار معطوف به خانواده و بار معطوف به اجتماع شد. نتیجه این شد که تعامل همهٔ بارها با یکدیگر، فشار بار پدری را نیازمند حمایت و توجه می‌کند.
شکری، رشیدی پور و شریفی	۱۴۰۰	تجربهٔ زیستهٔ دانشجویان دربارهٔ یادگیری آنلاین در دوران اپیدمی بیماری کوید ۱۹: یک تحلیل پدیدارشناختی تفسیری	نتایج مطالعه حاضر همسو با آموزه‌های نظریهٔ خودتعیین‌گری نشان می‌دهد که هر چند در متن استفاده از آموزش مجازی تجربهٔ برخی محدودیت‌ها گریزناپذیر است، اما بر اساس دیدگاه دانشجویان تسهیل شرایط لازم برای تأمین نیازهای روانشناختی بنیادین آن‌ها در حفاظت از پویایی حیات علمی آن‌ها از نقش تعیین کننده‌ای برخوردار است.
حاجی پور عبایی، اشک، برسم پور و مهنی	۱۴۰۰	شناسایی چالش‌های شغلی مدیران مدارس روستایی: یک پژوهش پدیدارشناسی	یافته‌های پژوهش نشان داد چالش‌های مدیران مدارس روستایی شامل سه دسته چالش‌های فردی مدیر، چالش‌های سازمانی، چالش‌های فراسازمانی است. مدارس روستایی و متقابلاً وظایف مدیران این مدارس شرایط خاص را داراست؛ بنابراین تعیین مأموریت مدیران، اهداف مدرسه، ملاک‌های ارزیابی مدیران و مدارس باید با شرایط یک مدرسه‌ی روستایی سازگار باشد.

سؤالات پدیدارشناسی تفسیری

در یک مصاحبه پژوهشی در روش پدیدارشناختی دو سؤال گسترده و عمومی پرسیده می‌شود (حبیبی و جلال‌نیا، ۱۴۰۱):

۱. در مورد پدیده موردنظر چه تجربه‌ای دارید؟
  ۲. چه زمینه یا مقوله‌هایی بر تجربه شما از پدیده موردنظر تأثیرگذار است؟
- که شامل پرسش‌های چه و چگونه می‌شود. برای نمونه پرسیده می‌شود جوهره و ماهیت پدیده موردنظر چیست؟ چه احساسی راجع به آن پدیده دارید؟ تفکر شما در ارتباط با آن چیست؟ چه معنایی در خصوص احساس شما نسبت به پدیده شکل گرفته است؟

فرایند نوشتن روش‌شناسی در روش پدیدارشناسی تفسیری:

- تعیین نوع پژوهش: بیان می‌شود روش کیفی از نوع پدیدارشناسی تفسیری است.
- تعیین مشارکت‌کنندگان: با توجه به هدف پژوهش مشارکت‌کنندگان تعیین می‌شوند.
- تعیین رویکرد نمونه‌گیری: عموماً نمونه‌گیری هدفمند با استفاده از معیار (جنسیت، محل سکونت، طبقه اجتماعی، وضعیت شغل، تحصیلات و ...) است.
- تعیین نحوه جمع‌آوری اطلاعات: عموماً مصاحبه نیمه ساختاریافته است و با توجه به سؤالات کیفی پژوهش، تجارب گروه نمونه، تجربه مطالعات قبلی و محدوده زمان مصاحبه طراحی می‌شود. قصد محقق از مصاحبه نیمه ساختاریافته، نفوذ به لایه‌های عمیق ذهن مصاحبه‌شونده و کسب اطلاعات حقیقی است.
- تعیین ملاحظات اخلاقی: تأکید بر محرمانه ماندن مصاحبه‌ها، توضیح سایر شرایط و اصول به شرکت‌کنندگان و بعد از کسب رضایت، مصاحبه‌ها در یک مکان بی‌طرف، جهت جلوگیری از سوگیری‌های ناشی از محیط، با پیشنهاد خود شرکت‌کنندگان، انجام می‌گیرد.

روش‌های تجزیه و تحلیل در روش پدیدارشناسی تفسیری

تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها همزمان با جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از رویکرد دیکلمن و همکاران (Diekelmann, Allen & Tanner, 1989) انجام می‌شود و دارای ماهیت تیمی است. مراحل این رویکرد شامل:

۱. مطالعه چندین بار متن مصاحبه
۲. استخراج واحدهایی از هر متن مصاحبه که با موضوع تحقیق هم معنی هستند.
۳. مقایسه متون مصاحبه و درون‌مایه‌های اولیه‌ی به‌دست آمده از آن‌ها با یکدیگر
۴. بررسی درون‌مایه‌های فرعی به‌دست آمده از متن مصاحبه توسط افراد مصاحبه‌شونده
۵. متن مصاحبه‌ها مقابل یکدیگر قرار داده شد و با هم مقایسه می‌شوند.
۶. ارتباط و پیوستگی درون‌مایه‌ی اصلی با درون‌مایه‌های فرعی
۷. ارائه گزیده‌هایی منتخب از متن مصاحبه‌ها به اعضای تیم تحلیل برای نوشتن نسخه‌ی نهایی

عباس زاده و نوروزی (۱۴۰۰) چهار مرحله را برای تجزیه و تحلیل روش پدیدارشناسی تفسیری ذکر می‌کند که شامل: مرحله اول: متن مصاحبه اول، چندین بار خوانده شد تا به همه جزئیات آن دقت شود، پس از آن، مضامین ظاهر شده، جستجو شده و موضوعات مهم، حاشیه نویسی می‌گردد. مرحله دوم: سعی می‌شود، مضامین پدید آمده دسته‌بندی و به همدیگر متصل یا مرتبط شود، تا مضامین جامع‌تر و کلی‌تری شکل گیرد.

مرحله سوم: با استفاده از مضامین ظاهر شده از متن مصاحبه‌ها، جدول نهایی مضامین جامع‌تر ایجاد می‌شود. مرحله چهارم: خروجی، تحلیل و تفسیر محقق در کنار تفسیر مستقیم مشارکت کنندگان قرار می‌گیرد. مراحل انجام روش پدیدارشناسی تفسیری به شکلی دیگر شامل موارد زیر است (Creswell, 2013):

- ۱) آشنایی با داده‌ها و خوانش اولیه
  - ۲) شناسایی نکات مهم و ایجاد کدهای اولیه
  - ۳) جستجوی مضامین
  - ۴) تعریف مضامین و زیرمضامین
  - ۵) نوشتن گزارش
- تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات پژوهش به روش (Streubert & Carpenter, 2011):

۱. توصیف پدیده مورد نظر توسط محقق
۲. کنارگذاری پیشفرض‌های محقق
۳. مصاحبه با شرکت کنندگان
۴. قرائت توصیف‌های شرکت کنندگان
۵. استخراج جوهرها
۶. پیدا کردن روابط اساسی
۷. نوشتن توصیفی از پدیده
۸. برگرداندن توصیف به شرکت کنندگان و کسب تأیید آنان
۹. مرور بر متون مربوطه
۱۰. انتشار یافته‌ها

از نظر ادیب حاج باقری، پرویزی و صلصالی (Adib Hajbagheri, Parvizi, & Salsali, 2010) مراحل پدیدارشناسی بر اساس روش اسمیت (Smith, 1995) به شکل زیر است:

- ۱) تولید اطلاعات: شامل انتخاب شرکت کنندگان، جمع‌آوری داده‌ها، رفتار با داده‌ها.
- ۲) تجزیه و تحلیل داده‌ها: شامل خواندن و بازخوانی یک مورد، تشخیص و برچسب زدن به تم‌ها، لیست کردن و خوشه‌بندی

تمها، ایجاد جدول خلاصه سازی.

(۳) تلفیق موردها.

ارزیابی و اعتباریابی داده ها

به منظور ارزشیابی داده ها (Maguire & Delahunt, 2017) می توان اقدامات زیر را انجام داد:

- استفاده از نظرات فردی دارای تجربه تحقیق کیفی در کلیه مراحل پژوهش
  - کمک از فرد دیگری خارج از پژوهش و دارای تجربه تحقیق کیفی و آشنا به دغدغه اصلی پژوهش جهت بررسی کدها و طبقات استخراج شده از نقل قول ها و بررسی میزان توافق کدگذاری ها
  - اعتباریابی به کمک نشان دادن مضامین و زیرمضامین به چند مشارکت کننده و اعمال نظرات آن ها در توصیف نهایی
  - بیان نمونه های کلامی مشارکت کنندگان در گزارش نهایی
  - توصیف گزارش نهایی به طور مشروح و با دقت رویه های مورد مطالعه، زمینه و شرایط پژوهش
- عباس زاده و نوروزی (۱۴۰۰) معیارهای اعتبارپذیری و اعتمادپذیری شامل موارد زیر می داند:
- ✓ مرور چندین باره متن مصاحبه ها و تأکید بر انتخاب بستر مناسب، بررسی داده های حاصل از نتایج مصاحبه و تحقیقات انجام شده در حوزه مورد مطالعه
  - ✓ استفاده از نظرات مشارکت کنندگان، درگیر کردن آن ها در امر تفسیر، مراجعه مجدد به آنان
  - ✓ مشخص نمودن هرچه واضح تر مراحل و چگونگی فرایندها به منظور سهولت در بررسی و درک آن توسط دیگران
  - ✓ استفاده از نظرات و راهنمایی های استاد راهنما
  - ✓ استفاده از نظرات یکی اساتید متخصص دانشگاه
  - ✓ استفاده از نظرات مشاوران و کارشناسان حوزه مورد پژوهش

بحث و نتیجه گیری

پدیدارشناسی به توصیف معانی یک مفهوم یا پدیده از دیدگاه برخی از صاحب نظران براساس تجارت آنان در مورد پدیده می پردازد. بنابراین در پی فهم تجارب مشترک افراد است و در تحقیقات مدیریت و علوم اجتماعی معمولاً از دیدگاه گروهی از خبرگان استفاده می شود که با روش نمونه گیری هدفمند یا نمونه گیری گلوله برفی انتخاب می شوند (حبیبی و جلال نیا، ۱۴۰۱).

منابع:

- امیدی گرگری، غلامرضا، حجتی، سیدعبدالله و ایمانزاده، علی. (۱۴۰۱). بازنمایی ادراک و تجربه خود مراقبتی در دانش آموزان دوره دوم متوسطه: مطالعه‌ای به روش پدیدارشناختی. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۶(۷)، ۴۰-۷.
- حاجی پورعبایی، نجمه، اشک، علیرضا، برسم پور، رضا و مهنی، امید. (۱۴۰۰). شناسایی چالش‌های شغلی مدیران مدارس روستایی: یک پژوهش پدیدارشناسی. رهبری آموزشی کاربردی، ۶(۲)، ۱-۱۲.
- حبیبی، آرش و جلال‌نیا، راحله. (۱۴۰۱). کتاب پدیدارشناسی. تهران: انتشارات نارون.
- <https://parsmodir.com/db/research/heideggerphenomenology.php>
- سعیدی رضوانی محمود، غلامی فاطمه. (۱۴۰۰). بررسی پدیدارشناسانه پیشران‌ها و چالش‌های رعایت عفاف در دانشجویان پسر دانشگاه فردوسی مشهد. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۶(۳)، ۶۰-۳۷.
- شکری، امید، رشیدی پور، فاطمه و شریفی، محمد. (۱۳۹۹). تجربه زیسته دانشجویان درباره یادگیری آنلاین در دوران اپیدمی بیماری کوید ۱۹: یک تحلیل پدیدارشناختی تفسیری. فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، ۱۴(۲)، ۱۴۵-۱۲۳.
- عباس زاده، محمد و نوروزی، اسماعیل. (۱۴۰۰). فهم تجربه زیسته پدران دارای فرزند معلول: یک مطالعه پدیدارشناسی تفسیری. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۸(۲۸)، ۵۵-۱۱۴.
- Adib Haj bagheri, M., Parvizi, S., & Salsali, M. (2010). Qualitative research methods. Tehran: Bashari Publications. [Persian]
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). Research methods in education [5 th edn] London: Routledge Falmer. Teaching in Higher Education, 41, 21.
- Creswell, J. W. (2013). Educational research: Planning, conducting, and evaluating. W. Ross MacDonald School Resource Services Library.
- Diekelmann, N. L; Allen, D; Tanner, C. (1989). The NLN criteria for appraisal of baccalaureate programs: A critical hermeneutis analysis. New York: NLN Press.
- Dowling, M. (2004). Hermeneutics: an exploration. Researcher. 11, 4, 30-39.
- Flood, A. (2010). Understanding phenomenology. Nurse Researcher. 17, 2, 7-15.
- Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. AISHE-J: The All Ireland Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 9(3).3351-33514.
- McCance, T., & Mcilpatrick, S. (2008). Phenomenology. In: Watson, R, McKenna, H, Cowman, S, Keady, J (Eds) Nursing Research Designs and Methods. Edinburgh, Churchill Livingston, Elsevier, 232-240.
- Tuohy, D., Cooney, A., Dowling, M., Murphy, K. & Sixsmith, J. (2013). 'An overview of interpretive phenomenology as a research methodology'. Nurse Researcher, 20 (6), 17-20.
- Van Manen, M. (2016). Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy. Routledge.

Review of interpretive phenomenology

Aliakbar Etehadinia¹

Master's student in Educational Management,
Department of Educational Sciences, Faculty of
Educational Sciences and Psychology, Shiraz
University, Shiraz, Iran

Mohamad Etehadinia

MA in Handicrafts and Lecturer at Farhangian
University of Yazd, Yazd, Iran

1-1-

1-2- Abstract

Phenomenology is used both as a research philosophy and as a research method. People's experiences are different, but there is a series of commonalities between them. These experiences can be described and interpreted with interpretive phenomenology. Heidegger's existential phenomenology is a research philosophy and a macro-methodology that describes and interprets the phenomenological approach based on the originality of being. Time and existence in Heidegger's thought play a fundamental role in his phenomenological perspective. Martin Heidegger is a student of Edmund Husserl and one of the greatest philosophers whose thoughts in the field of phenomenology are also very influential. His intellectual philosophy is based on existentialism. His role and influence in contemporary philosophy cannot be neglected. In this study, the focus is on Heidegger's views in the field of interpretive phenomenology as a research method. In this research, we intend to use the interpretive phenomenological method to answer the researchers' questions.

1-3- Keywords: "Interpretive phenomenology", "Heidegger's phenomenology", "hermeneutic phenomenology", "existential phenomenology"

---

¹ Corresponding Author